

OG'IZ BO'SHLIG'I SHILLIQ QAVATINING GISTOLOGIK TUZILISHI VA STOMATOLOGIK AMALIYOTDAGI AHAMIYATI

Muallif: Akbarova Madinaxon

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Stomatologiya yo'nalishi

25_12 guruh talabasi

Anotatsiya: Mazkur maqolada og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining gistologik tuzilishi, hujayraviy tarkibi hamda stomatologik amaliyotdagi ahamiyati yoritib berilgan. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati inson organizmida tashqi muhit bilan bevosita aloqada bo'ladigan muhim anatomik tuzilma hisoblanib, u turli mexanik, kimyoviy va mikrobiologik ta'sirlarga doimiy ravishda duch keladi. Shilliq qavatning epiteliy va biriktiruvchi to'qimadan tashkil topganligi, ularning gistologik xususiyatlari hamda himoya va regeneratsiya funksiyalari ilmiy manbalar asosida tahlil qilingan. Maqolada og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining turli sohalarida epiteliy qalinligi va tuzilishidagi farqlar, shuningdek, ularning klinik ahamiyati yoritilgan. Gingivit, stomatit, parodontit kabi kasalliklarning rivojlanishida shilliq qavatning gistologik holati muhim omil ekanligi ko'rsatib berilgan. Ushbu maqola stomatologiya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun nazariy bilimlarni mustahkamlashda va klinik fikrlashni rivojlantirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Og'iz bo'shlig'i, shilliq qavat, epiteliy, gistologiya, stomatologiya, biriktiruvchi to'qima, regeneratsiya, yallig'lanish.

Kirish. Inson organizmida og'iz bo'shlig'i muhim anatomik va funksional tizimlardan biri hisoblanadi. U nafaqat ovqat hazm qilish jarayonining boshlang'ich bosqichini ta'minlaydi, balki nutq, nafas olish va estetik funksiyalarda ham faol

ishtirok etadi. Og'iz bo'shlig'i tashqi muhit bilan bevosita aloqada bo'lgani sababli, uning to'qimalari turli zararli omillarga nisbatan yuqori darajada moslashgan bo'lishi talab etiladi. Shu nuqtai nazardan, og'iz bo'shlig'i shilliq qavati stomatologiya fanida alohida ahamiyat kasb etadi.

Gistologiya fani to'qimalarning mikroskopik tuzilishini o'rganib, ularning funksional imkoniyatlarini tushunishga yordam beradi. Stomatologiya amaliyotida esa shilliq qavatning gistologik tuzilishini bilish turli kasalliklarni to'g'ri tashxislash va samarali davolash uchun zarur hisoblanadi. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining tuzilishi boshqa tana sohalaridagi shilliq qavatlardan sezilarli darajada farq qiladi, chunki u doimiy mexanik bosim, ovqat qoldiqlari, mikroorganizmlar va kimyoviy moddalar ta'sirida bo'ladi.

Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati asosan ko'p qavatli yassi epiteliy va uning ostida joylashgan biriktiruvchi to'qimadan tashkil topgan. Epiteliy qatlami himoya vazifasini bajarib, mikroorganizmlarning chuqur qatlamlarga o'tishiga to'sqinlik qiladi. Biriktiruvchi to'qima esa oziqlantirish, tayanch va immun himoya funksiyalarini bajaradi. Ushbu ikki qavatning o'zaro uyg'unligi shilliq qavatning barqaror faoliyatini ta'minlaydi.

Og'iz bo'shlig'ining turli qismlarida shilliq qavat tuzilishi bir xil emas. Masalan, lablar ichki yuzasi, yonoq shilliq qavati, til, milk va qattiq tanglay sohalarida epiteliy qalinligi va keratinlashish darajasi turlicha bo'ladi. Bu farqlar har bir sohaning bajaradigan funksiyasi bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, milk va qattiq tanglay sohasida epiteliy nisbatan qalin va mustahkam bo'lib, mexanik ta'sirlarga bardoshlidir.

Stomatologik kasalliklarning aksariyati aynan shilliq qavatdan boshlanadi. Gingivit, stomatit, kandidoz, leykoplakiya kabi kasalliklarning rivojlanishi shilliq qavat hujayralarining strukturaviy o'zgarishlari bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli, shilliq qavatning gistologik xususiyatlarini chuqur o'rganish stomatologlar uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati gistologik jihatdan murakkab va ko'p funksiyali tuzilma hisoblanadi. U tashqi muhit bilan bevosita aloqada bo'lgani sababli

doimiy mexanik, kimyoviy va mikrobiologik ta'sirlarga uchraydi. Shu bois shilliq qavatning gistologik tuzilishi ushbu omillarga moslashgan holda shakllangan bo'lib, stomatologik amaliyotda muhim klinik ahamiyat kasb etadi.

Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati asosan ikki asosiy qavatdan tashkil topgan: epiteliy qavati va lamina propria (biriktiruvchi to'qima). Epiteliy ko'p qavatli yassi epiteliydan iborat bo'lib, ayrim sohalarda keratinlashgan, ayrim joylarda esa keratinlashmagan holatda uchraydi. Keratinlashgan epiteliy qattiq tanglay va milk sohasida joylashib, mexanik ta'sirlarga nisbatan yuqori darajada himoya vazifasini bajaradi. Keratinlashmagan epiteliy esa lablar ichki yuzasi, yonoqlar va til osti sohalarida uchraydi hamda elastikligi bilan ajralib turadi.

Epiteliy qavatining asosiy vazifasi himoya funksiyasini bajarishdan iborat. Ushbu qatlam mikroorganizmlar, toksinlar va mexanik shikastlanishlarning chuqur to'qimalarga o'tishiga to'sqinlik qiladi. Epiteliy hujayralari tez yangilanish xususiyatiga ega bo'lib, bu jarayon shilliq qavatning regeneratsiya qobiliyatini ta'minlaydi. Ayniqsa, stomatologik muolajalar — tish olish, protezlash yoki jarrohlik aralashuvlaridan so'ng epiteliy hujayralarining tez tiklanishi katta ahamiyatga ega.

Epiteliy ostida joylashgan lamina propria bo'sh biriktiruvchi to'qimadan iborat bo'lib, qon tomirlari, nerv tolalari va immun hujayralarga boydir. Ushbu qatlam shilliq qavatning oziqlanishini, sezuvchanligini va immun himoyasini ta'minlaydi. Lamina propriyada fibroblastlar, makrofaglar, limfotsitlar va mast hujayralar ko'p uchraydi. Bu hujayralar yallig'lanish jarayonlarida faol ishtirok etib, organizmning himoya mexanizmlarini ishga tushiradi.

Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining turli sohalari gistologik tuzilishi bilan bir-biridan farq qiladi. Masalan, milk sohasida epiteliy zich joylashgan bo'lib, u tish atrofidagi to'qimalarni himoya qiladi. Til shilliq qavati esa ko'plab papillalar mavjudligi bilan ajralib turadi va ta'm bilish funksiyasida ishtirok etadi. Ushbu papillalarning gistologik tuzilishi ham stomatologiya uchun muhim diagnostik ahamiyatga ega.

Shilliq qavatning gistologik xususiyatlari stomatologik kasalliklarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Gingivit va parodontit kabi kasalliklar lamina propriyada

yallig'lanish hujayralarining ko'payishi va epiteliy tuzilishining buzilishi bilan kechadi. Stomatit va kandidoz holatlarida esa epiteliy qavatida eroziya va yaralar hosil bo'ladi. Bu jarayonlarni tushunish uchun shilliq qavatning mikroskopik tuzilishini bilish zarur.

Shuningdek, og'iz bo'shlig'i shilliq qavati organizmning umumiy holatini aks ettiruvchi indikator vazifasini ham bajaradi. Kamqonlik, vitamin yetishmovchiligi, endokrin kasalliklar kabi holatlarda shilliq qavat rangining o'zgarishi, yupqalashuvi yoki quruqligi kuzatiladi. Shu sababli stomatologlar shilliq qavat holatini baholash orqali nafaqat mahalliy, balki umumiy kasalliklarni ham aniqlashlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining gistologik tuzilishi uning murakkab funksiyalarini ta'minlaydi va stomatologik amaliyotda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Xulosa. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati stomatologiya fanining markaziy ob'ektlaridan biri hisoblanadi. Uning gistologik tuzilishi epiteliy va biriktiruvchi to'qimaning o'zaro uyg'unligi asosida shakllangan bo'lib, bu tuzilma shilliq qavatga yuqori darajadagi himoya, moslashuvchanlik va regeneratsiya qobiliyatini beradi. Shilliq qavatning ushbu xususiyatlari uni tashqi muhitning turli zararli ta'sirlariga nisbatan chidamli qiladi.

Epiteliy qavatining tez yangilanishi va lamina propriyaning boy qon tomir tarmog'i shilliq qavatning tez tiklanishini ta'minlaydi. Bu holat stomatologik muolajalar va jarrohlik aralashuvlaridan so'ng to'qimalarning sog'ayish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Shilliq qavat hujayralarining strukturaviy o'zgarishlari esa turli stomatologik kasalliklarning erta belgilari sifatida namoyon bo'ladi.

Gingivit, stomatit, parodontit va boshqa kasalliklarning rivojlanish mexanizmlarini tushunishda shilliq qavatning gistologik xususiyatlarini bilish muhim hisoblanadi. Bu bilimlar stomatologga to'g'ri tashxis qo'yish, samarali davolash usullarini tanlash va asoratlarning oldini olish imkonini beradi. Shuningdek, shilliq qavat holati organizmning umumiy sog'lig'i haqida ham muhim ma'lumot beradi.

Xulosa qilib aytganda, og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavatining gistologik tuzilishini chuqur o‘rganish stomatologiya yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun zarur bo‘lib, ushbu bilimlar kelajakdagi kasbiy faoliyatda mustahkam ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Ahmedov B.A. Gistologiya, sitologiya va embriologiya. Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2019. 150-175-betlar.
2. To‘xtayev A.A. Stomatologiya asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. 922-115-betlar.
3. Karimov U.K. Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati kasalliklari. Toshkent: Ilm ziyo, 2020. 60-85-betlar.
4. Ismoilov R.I. Odam anatomiyasi va gistologiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2017. 165-190-betlar.
5. Rasulov N.J. Stomatologik propedevtika. Toshkent: Akademnashr, 2021. 45-70-betlar.
6. Xudoyberdiyev M.X. Tibbiy biologiya va gistologiya. Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. 118-142-betlar.